

La llarga ombra de la censura franquista

La censura franquista sobre els llibres s'ha perpetuat en molts casos. Per exemple, amb l'“Homenatge a Catalunya” de George Orwell. Fins ara, és a dir, durant més de 25 anys, s'havia reeditat la traducció censurada. En altres casos, el retard a reeditar una obra, com les memòries de Maurici Serrahima, ha retardat l'accés a l'original no censurat.

Editorial Destino ha publicat una nova edició de l'*Homenatge a Catalunya* amb aquesta faixa: “Per primer cop apareix publicada una versió íntegra i sense censura d'aquest relat d'Orwell que ha esdevingut un clàssic del segle XX.” Se sobreentén que la versió íntegra i sense censura no es refereix a l'original, sinó a la traducció. La faixa és un reclam publicitari. Però també, un motiu d'orgull per a l'editorial. Ara bé, ho és per a l'edició catalana?

La censura, que sapiguem, va desaparèixer amb la mort de Franco i d'això ja fa més d'un quart de segle. Potser el llibre d'Orwell no s'ha pogut publicar sencer perquè el lector català no s'hi ha mostrat interessat i no hi ha hagut ocasió de reeditar-lo fins que el centenari de l'escriptor, que escau enguany, ha donat ànims als editors. És a dir, que potser la primera edició, del 1969, va ser un fracàs i fins ara cap editor no s'havia aventurat a reeditar-lo. Res d'això. L'edició d'Ariel del 1969 s'ha anat reeditant regularment i l'any 2000 arribava a la número set.

Potser les supressions i manipulacions eren poc importants i, a més, ningú no havia denunciat que es continuava imprimint l'edició censurada després de la desaparició de la censura. Res d'això. Les manipulacions i talls eren notables, més en la versió catalana que en la castellana, de la mateixa editorial, i els especialistes en George Orwell ja ho havien estudiat i denunciat.

En català, per exemple, no es va poder dir, però sí en castellà, que els vells mapes militars de la zona on combatia Orwell estaven a mans dels franquistes, i es va haver de substituir per la frase

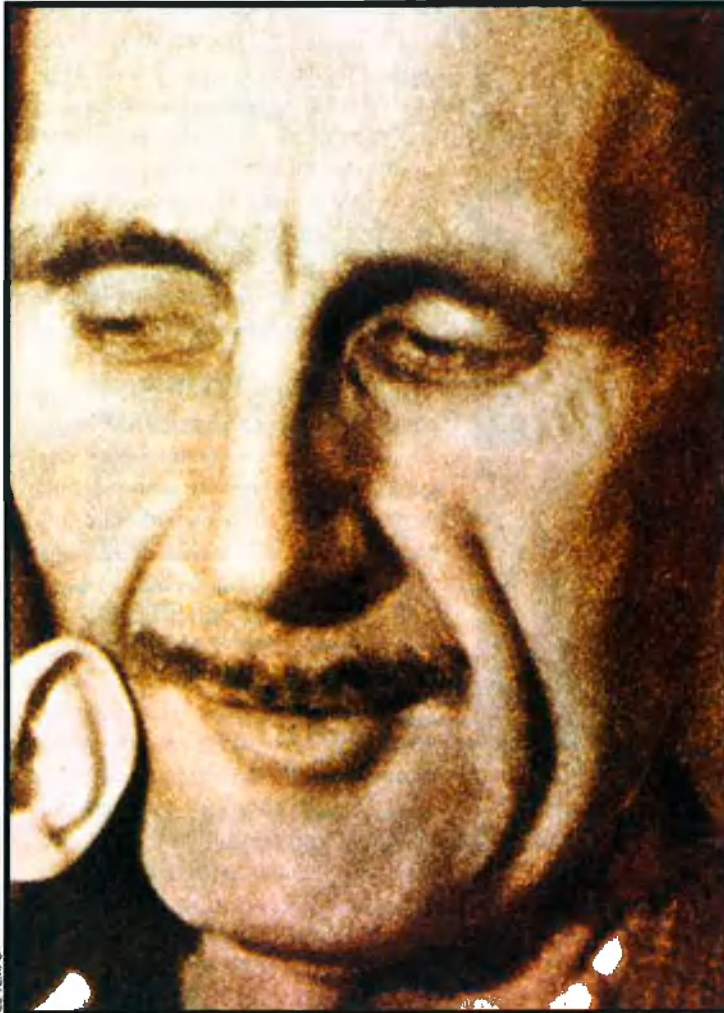
“no eren al nostre abast”. Ara s'ha recuperat la traducció, que parla de “feixistes”: Orwell escriu “*Franco supporters*”.

Però tant en català com en castellà, es va haver de substituir “fascista”, “fascisme” i “antifascisme” per “franquista”, “nacionalista”, “nacionalisme”, “enemic”, etc. I moltes crítiques a Franco va ser esborrades o suavitzades.

Curiosament, el censor en alguna ocasió també corregia les badades o simplificacions abusives de l'autor. Per exemple, Orwell pensava que tot el tabac espanyol era elaborat a les Canàries, en poder de Franco. El censor pensava que això no era del tot cert i va exigir que l'edició catalana, però no a la castellana, amb la qual no eren tan primmirats, li fes dir a Orwell que “gran part del tabac espanyol és elaborat a Canàries”. Ara ja s'ha resituit la badada –segons el censor– d'Orwell i l'edició de Destino diu “tot el tabac espanyol és elaborat a Canàries”.

Si les manipulacions eren greus i divulgades i l'obra tenia sortida comercial, només la desídia de l'editorial Ariel –que contrasta amb els esforços que va haver de fer per aconseguir que el llibre fos autoritzat, en un llarg estira-i-arrotonsa amb la censura– explica que a partir de la tercera edició, del 1982 –la segona era del 1972– fins a la setena, del 2000, la petja ideològica franquista s'hi mantingués inecessàriament present.

Per cert, ara Ariel i Destino –el qual, aquest darrer, ha pogut incorporar el llibre al seu catàleg perquè forma part del mateix grup que Ariel, el Grup Planeta–, han caigut en una pràctica que era més habitual en l'època franquista que

George Orwell (esquerra) va escriure un *Homenatge a Catalunya*. Els editors catalans li han tornat l'homenatge mantenint a les llibreries l'edició censurada pel franquisme durant 25 anys. Ara ha sortit finalment la traducció íntegra.

Imprès del Ministeri d'Informació i Turisme del 1972 que aconsella la supressió del dietari de Maurici Serrahima (a sota), presentat amb el títol *Notes i records*. Un cop fetes les supressions a les pàgines indicades pel director general de Cultura Popular i Espectacles, es publicà amb el títol *Del passat quan era present*. El mes que ve, el primer volum de l'obra es publicarà sense talls.

en l'actualitat: no han informat el traductor, Ramon Folch i Camarasa, que la seva versió –excel·lent, com totes les seves– canviava d'editor. Els crèdits del llibre proclamen que els drets d'autor de la traducció és d'Editorial Ariel, però tot i que el traductor no hagués establert en el contracte –si és que hi ha contracte– els drets del traductor, cal preguntar-se si una editorial pot passar una traducció a una altra sense que el traductor rebi res a canvi.

Aquesta desconsideració per la figura del traductor, i, en aquest cas, per un dels més prestigiosos i sòlids de la literatura catalana, es fa patent a la portada, on el nom del traductor apareix mal escrit. Li afegeixen una segona *s* al segon cognom i ara passa a dir-se Ramon Folch i Camarassa. Potser han consultat el *Nou diccionari 62 de la literatura catalana*, on apareix escrit d'aquesta manera.

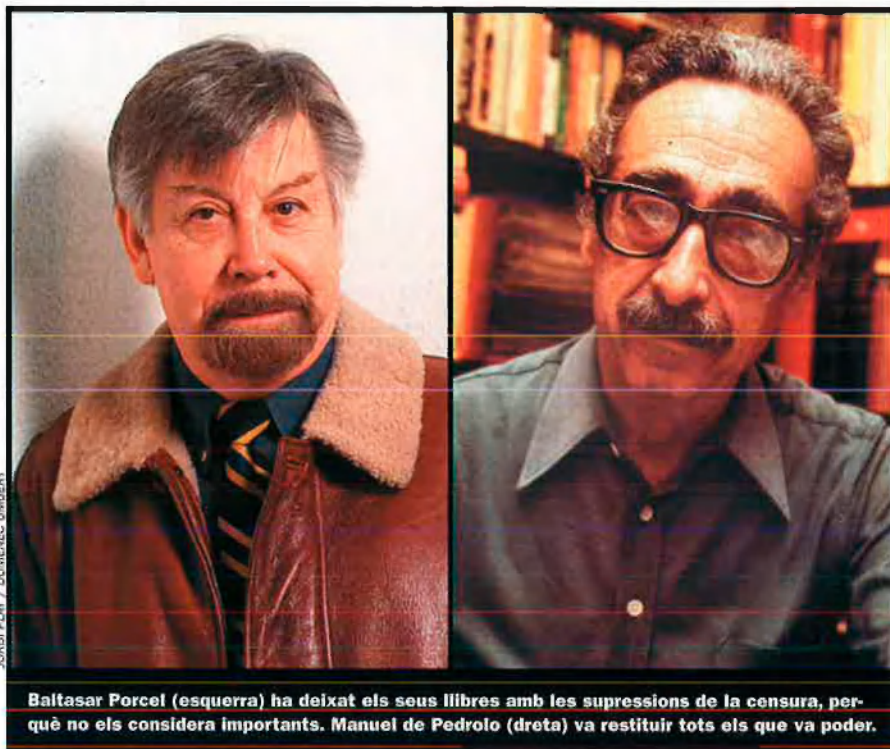
Les memòries de Serrahima. La projecció de l'ombra de la censura franquista sobre el llarg quart de segle posterior a la mort del dictador es fa escandalosa i incomprensible en el cas de l'*Homenatge a Catalunya* però també ha actuat i actua en altres casos, no tan escandalosos o injustificables. Per exemple, el de les extraordinàries memòries de Maurici Serrahima, i en concret els dos volums titulats *Del passat*

Durant més de 25 anys s'ha anat reeditant l'"Homenatge a Catalunya" censurat

quan era present, publicats per Edicions 62 l'any 1972. Durant trenta anys, aquest imprescindible document històric, cultural i literari s'ha llegit censurat. L'editorial ha hagut d'esperar que s'estudiessin els manuscrits, dipositats a l'Arxiu Nacional de Catalunya, per valorar la reedició no censurada dels dos volums. Aquesta espera s'ha fet llarga: s'ha estirat fins al 2003. Finalment, el mes de maig vinent Edicions 62 reeditarà el primer volum, *Del passat quan era present I 1940-1947*, amb la incorporació d'un 20% de textos nous que havien estat censurats per Madrid o prèviament autocensurats per l'autor, que ja coneixia a la perfecció les directrius delsensors. El volum passarà, d'aquesta manera, a tenir més de 500 pàgines.

El projecte va més enllà, molt més enllà, del rescat dels fragments prohibits, perquè Serrahima era, com el seu admirat Josep Pla, un grafòman. Si la

EL TEMPS

JORDI PLAN / DOMÈNEC UMBERT

Balfasar Porcel (esquerra) ha deixat els seus llibres amb les supressions de la censura, perquè no els considera importants. Manuel de Pedrolo (dreta) va restituir tots els que va poder.

primera edició constava d'un primer volum que abastava del 1940 al 1946 i un segon, del 1947 al 1953, la nova edició farà quatre volums que abastaran del 1940 al 1974. Els dos primers reincorporaran el material censurat i autocensurat i els dos restants seran inèdits.

Maurici Serrahima va escriure les seves memòries, condicionat per la censura, a partir del seu diari personal, unes *Notes i records* que, sense pèls a la llengua, any rere any havia anat redactant. Aquesta primera redacció, ens diu Josep Poca i Gaya, curador de l'obra, és feta de manera espontània i directa. Poca ha tingut en compte el text de *Notes i records* per fer la seva edició i allunyar-se així de la versió publicada, en el cas que vegi que la censura política i l'autocensura va modificar-la.

A l'Arxiu Nacional de Catalunya havien quedat catorze quaderns del dietari amb 4.000 pàgines manuscrites.

El text del dietari ha permès detectar l'autocensura. Poca ho ha pogut comprovar fent un acament entre el manuscrit presentat a l'editorial i la primera redacció del text en el dietari. El perquè del canvi és fàcil d'endevinar, ens diu Poca: "És prou evident que la darrera redacció està feta pensant la mane-

ra de superar l'escull de la censura." Els textos modificats omplirien centenars de pàgines.

A més de l'autocensura política franquista, Serrahima va haver d'imposar-ne una segona, per raons que Poca qualifica d'eticosentimentals. "Per aquella temença –diu Poca– a no ferir susceptibilitats quan feia referència a persones i situacions. De ben segur li era difícil en vida afrontar el possible acament o li dolia el disgust o el daltabaix que podria ocasionar als seus amics."

Però la seva voluntat era que, un cop mort, es publicuessin sense supressions els seus dietaris, encara que fos només per a la història del país, tot i que algunes persones, moltes d'elles, del seu cercle polític i cultural, no quedessin

Les extenses memòries de Maurici Serrahima es publiquen, al maig, finalment senceres

prou ben retratades. I això és el que ha fet el curador. No obstant això, ha mantingut inèdites gran quantitat de pàgines, de caràcter particular o circumstancial, o extenses reflexions sobre temàtica diversa, moltes de les quals l'escriptor i crític publicava en articles o convertia en capítols dels seus llibres d'assaig.

Poca ha fet una segona recuperació, ha intentat conservar l'estil de Serrahima.

"El text publicat –diu Poca– va passar per un sedàs de revisió que, de vegades, no s'adiu amb el redactat directe, espontani, de conversa amical que caracteritza la redacció del seu dietari, la primera. L'elaboració posterior de vegades fa perdre una mica la frescor i l'espontaneïtat inicial. He preferit, doncs, en els afegits, no retocar l'estil primitiu."

I ha recomanat a Edicions 62 que tinguessin en compte que Serrahima va deixar escrit, sobre els correctors:

"Considero els correctors de català totalment indispensables i crec que fan una tasca imprescindible molt meritòria", però "tendeixen, per altra banda, a imposar un català teòric, abstracte, esterilitzat, i igual per a tots els escriptors, amb reminiscències de l'etapa 'noucentista' –o 'postnoucentista'– que avui resulten sobrepassades".

El cas Jaume Fuster. En altres ocasions, l'ombra de la censura franquista ha continuat projectant-se, però en secret. Per exemple, la que ha afectat un dels primers llibres de Jaume Fuster, *De mica en mica s'omple la pica*, editat al 1972. (Vegeu EL TEMPS número 976, del 25 de febrer al 3 de març de 2003.)

Entre els originals de Jaume Fuster dipositats a la Biblioteca de Catalunya per Maria-Antònia Oliver, vídua de l'escriptor, va aparèixer l'exemplar de la novel·la censurat pel Ministeri d'Informació i Turisme. L'exemplar conserva els fragments ratllats pel censor i que l'editorial va haver de suprimir per obtenir el permís d'edició. Eren amputacions que afectaven la descripció de la situació d'agitació política i social i detalls eròtics. 23 pàgines en van quedar afectades.

El que desconeixia Maria-Antònia Oliver era que l'exemplar que es pot trobar a les llibreries de la novel·la, tant en l'edició d'El Cangur com en la "Biblioteca Jaume Fuster", era el censurat. Segons Francesc Vallverdú, d'Eds. 62, l'autor va renunciar a restituir el text íntegre.

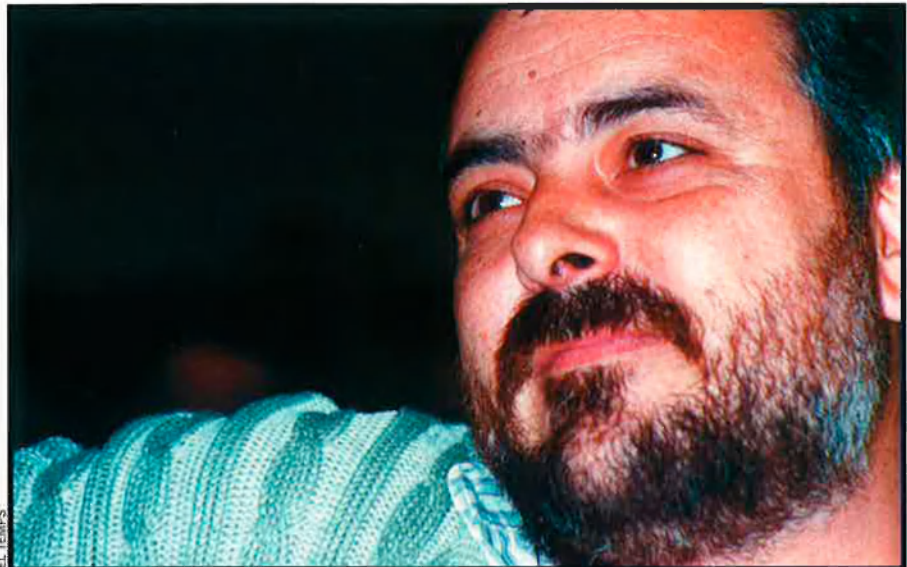
De Porcel a Espinàs. No hauria estat l'únic autor que va negligir l'ocasió de restituir el text censurat. Baltasar Porcel diu que "he deixat igual els llibres censurats". Per exemple, a *Els escorpins* (1965), "vaig convertir un capellà catòlic que era un obsès sexual en protestant i el canvi em va permetre passar la censura, i ho he deixat igual".

Si ho ha deixat igual, ens diu, era perquè no considera que les manipulacions o supressions fossin clau. "No diré que no fossin pertinents, però no he pensat que fossin essencials", comenta.

Baltasar Porcel –i això pertany només a la història de la censura, no de l'ombra de la censura– té un llibre que per un error va sortir sense cap supressió, *Els argonautes* (1968).

"L'original –diu Porcel– va patir més de quaranta supressions, i Eds. 62, per una falta de coordinació, no va tocar res i el text va sortir tal com l'havia escrit. Per sort, la censura no se'n va adonar, tot i que hi surt Franco conspirant a Mallorca contra la República."

La mateixa actitud de Porcel, l'ha tinguda Josep M. Espinàs, al qual la censura només li va escapar, i molt poc, la seva primera novel·la, *Dotze bume-*

Jaume Fuster va pensar que no valia la pena de recuperar el text íntegre de la novel·la *De mica en mica* s'omple la pica, continuament reeditada des de la seva publicació.

rangs (1954), reeditada els anys 1964 i 1984, i incorporada al primer volum de l'*Obra Completa* (1990). L'escriptor comenta les intervencions de la censura a l'Apèndix documental, amb la seva habitual bonhomia, i prefereix escriure una nota sobre les quatre supressions que recorda que no pas restituir-les en el text.

Un dels autors més censurats va ser Manuel de Pedrolo. Mort Franco, l'escriptor va tenir l'oportunitat no només de treure obres prohibides del calaix, sinó de restituir els textos a mesura que Edicions 62 els reeditava. "Ho feia sistemàticament. Arribava a l'editorial amb unes notes, perquè tenia apuntades les supressions, i les restituïa, a més de

fer una última correcció i revisió del text."

Però no va ser a temps de revisar-los tots. De la sèrie "Temps obert", queden per revisar els dos o tres darrers, apareguts després de la seva mort. L'editorial va preferir publicar-los censurats perquè no tenia la seguretat que algun dia es trobessin les notes de Pedrolo.

La història de la censura franquista compta amb molts estudis, prou documentats. La de les conseqüències de la censura franquista sobre la democràcia actual està per fer, censura que de manera secreta o discreta, continua i continuarà vigent en molts casos.

Lluís Bonada

COMPANYIA TEATRE MICALET

ACÍ NO ES PAGA I S'HA ACABAT

DE DARIO FO
DIRECCIÓ: JOAN PERIS

PROMOCIÓ 2x1

Si presentes aquest anunci en taquilla obtindràs un 2 x1 de dimecres a diumenge.

Horaris:
dimecres i dijous: 20:00 h.
divendres i dissabte: 22:30 h.
diumenge: 20:00 h.

No acumulable a altres promocions ni descomptes.

Teatre Micalet
Mestre Palsu, 3 València
Tel info: 96 392 14 82 | Tel. Taquilla: 96 392 48 27